

Bog anmeldelser

Preben Melander (2012)

Lederskabsreformationen. Kampen for et demokratisk samfund som modspil til det globale imperium

København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 368 sider.

Bogens fulde titel slår unægtelig en høj-dramatisk tone an. Knap 500 år efter at Luther slog de teser op, der kom til at markere overgangen fra katolicisme til protestantisme i Nordeuropa kommer knap 400 sider om lederskab. Og ja, offentlig ledelse er de senere år kommet højere op på den forvaltningspolitiske dagsorden. Der er udviklet ”kodeks for god ledelse” på flere områder, der sættes på efteruddannelse af offentlige ledere, bl.a. i form af fleksible masteruddannelser, og der er på Finansloven afsat en pulje til ledelsesforskning på 10 mio. kr. Puljen førte til CBS-projektet SLIP (Strategic Leadership Research in the Public Sector), hvor Preben Melander er en af nøglepersonerne, og hans nye bog udspringer af projektet.

Bogen handler om nødvendigheden af en grundlæggende reformation af de tanker, politikere, chefer, medarbejdere og vi alle som samfundsborgere gør sig om offentligt lederskab samt den måde, politikere og offentlige chefer praktiserer lederskabet på. Ifølge for-

fatteren er ”Lederskabsreformationen” nødvendig for at bevare et demokratisk samfund i en tid, hvor globaliseringen antager form af et globalt imperium (jf. Hardt/Negri’s bog ”Imperiet”).

Bogen indledes med et resumé på 55 sider(!). De følgende syv kapitler kan inddeles i to dele: en analyse i kapitel 1-4 og en afrapportering af en høring af 70 ”markante meningsdannere” i kapitel 5-7. Først stilles spørgsmålet ”Hvorfor har vi brug for en lederskabsreformation?”. Derpå analyseres træk ved samfundsudviklingen siden 1980 (kapitel 2) og ledelsesteoriens forskelligartede bud på fremtidens lederskab (kapitel 3). Den første del af bogen afsluttes med ”et foreløbigt fremtidsscenario for Lederskabsreformationen” (kapitel 4). Bogens anden del indeholder først en kortfattet beskrivelse af tilrettelæggelsen af høringen (kapitel 5), og dernæst bogens længste kapitel på over 150 sider med høringssvar opdelt i fem temaer: samfundsudfordringer, den offentlige sektors fremtidige rolle og tre temaer om lederskabsudfordringer, tværgående lederskab og kompetenceudviklingsformer samt ”bæredygtigt involverende lederskab” (kapitel 6). Bogen afsluttes med et ”forsøg på syntese” (kapitel 7).

Bogen har det særdeles ambitiøse sigte at starte "en forskningsstøttet folkelig dialog-proces med deltagelse af alle relevante stemmer i det danske samfund" (side 9).

Der er således hverken tale om en bog, der alene afrapporterer et forskningsprojekt, hvor dokumentation er særlig vigtig, eller en bog, der primært skal bruges i undervisning, hvor en klar pædagogisk rød tråd og struktur er vigtig, men en bog, der ønsker at lægge op til debat. Da debatten imidlertid både skal være "forskningsstøttet" og med deltagelse af "alle relevante stemmer", forekommer det rimeligt i en anmeldelse også at komme ind på spørgsmålene om dokumentation og pædagogik.

Analyserne i bogens første del rummer en lang række interessante betragtninger. Det er dog en væsentlig mangel, at forfatteren i høj grad undlader referencer "af hensyn til læsere" (side 11). I stedet resumeres fem vigtige kilder (Hardt/Negri, Ove Kaj Pedersen, Betina Rennison, Bøje Larsen og Thygesen/Vallentin/Raffnsøe (side 355ff)). Manglen på referencer har den konsekvens, at fremstillingen undertiden bliver overfladisk eller postulerende. Et eksempel er analysen af samfundsudviklingen siden 1980 (bl.a. observeret med politologiske briller), der efter syv sider når frem til, at "det repræsentative demokrati har mistet sin sociale autencitet og realisme og er reelt begrænset til kampen om det afgørende 90. mandat i Folketinget" (side 93f). Det havde været ønskeligt med en mere dybtgående analyse, bl.a. i lyset af nogle af Magtudredningens hovedresultater, der som bekendt var relativt (og måske for) positive, samtidig med at de punkterede "forfaldsmyter, som flourer i den offentlige debat", som forskningsledelsen formulerede det i slutrapporten (www.magtudredningen.dk/, side 402). Et andet eksempel er afsnittet om lederuddannelser, hvor det uden dokumentation hævdes, at der ikke udbydes moduler, der problematiserer konsekvenserne af indførelse af nye styringskoncepter (side 98). Et sådant

ledelsesfagligt indhold har siden 2009 (bl.a. i et samarbejde mellem CBS og KU) været udbudt som en del af fleksible masteruddannelser i offentlig ledelse, der på landsplan P.t. har over 1.000 studerende ledere (se f.eks. www.cbs.dk/Videreuddannelse/Masteruddannelser/MBA-Uddannelser/Master-of-Public-Governance/Menu/om-MPG).

Størstedelen af afrapporteringen i bogens anden del består i uddrag (på fra et par linjer til en hel side) af høringssvar ordnet i de nævnte fem temaer og en lang række undertemaer. Bidragene fra 49 af høringdeltagerne er publiceret med navn. Denne del af bogen rummer en lang række interessante betragtninger, bl.a. fra toppolitikere som Margrethe Vestager og Christine Antorini, topchefer som Kristian Wendelboe, Jens Chr. Birch og Allan Vendelbo, professorer som Torben Beck Jørgensen og Erik Johnsen samt en række topchefer fra det private erhvervsliv og fagforeningsformænd/k. Hvor et hovedproblem i bogens første del var manglen på referencer, er et hovedproblem i bogens anden del den meget store mængde af dokumentation, som læseren præsenteres for. Denne del af bogen har ikke en tilstrækkelig klar pædagogisk rød tråd og struktur. En højere grad af redigering kunne f.eks. have bestået i tydeligere og ekspliciterede kriterier for, at et bestemt uddrag er placeret under et bestemt tema eller undertema. Derudover havde det styrket fremstillingen, at de mange synspunkter ikke blot var stillet efter hinanden, men at teksten havde reflekteret over og analyseret forskelle og ligheder mellem synspunkterne.

Endelig må der sættes spørgsmålstegn ved, om en bog på 368 sider med bidrag fra markante meningsdannere kan fremme "Leder-skabsreformationen" og være en af vejene til at skabe folkelig dialog, hvor alle relevante stemmer høres. Som Torben Beck Jørgensen formulerer det i sit høringssvar: "Hvorfor spørger I ikke den unge generation? Nyan-satte, de halvunge ledere, der følger master-

programmet i Public Governance, afviste klienter, eller for den sags skyld fyrede ledere, som måske kunne have et og andet saftigt at give med på vejen?" (side 194). Dialogen er tilsyneladende heller ikke kommet i gang, i hvert fald i medierne. En Infomedia-søgning på "Lederskabsreformationen" giver 8 hits (30/5-18/9 2012). Tilsvarende er det et spørgsmål om "Lederskabsreformationen" er det, der skal til for at fremme demokrati og modvirke globaliseringens negative sider. For det første skal der andet og mere til i den udstrækning, at det globale imperium bl.a. bygger på, at ledelse globalt tænkes på bestemte måder. For det andet giver brugen af ordet reformation i bestemt form som nævnt associationer til reformationen i 1500-tallet, og det er svært at forestille sig, hvordan en ny trosmæssig vækkelse kan udvikle offentligt lederskab i det 21. århundrede, endside hvordan en sådan vækkelse kan blive forskningsstøttet.

De nævnte indvendinger rækker dog ikke ved, at bogen har et prisværdigt sigte, og at kvalificeret offentlig debat om fremtidens lederskab er påkrævet. Læs derfor bogen for at få mange interessante betragtninger, men vær forberedt på en polyfoni af ledelsesstemmer, der for nogle vil være lige så svært tilgængelige som tolvtonemusik.

Lektor Gunnar Gjelstrup,
Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet

Mogens Herman Hansen (2012)

"Demokratiets historie fra oldtid til nutid"
København: Museum Tusulanums Forlag,
290 sider.

Mogens Herman Hansen er en verdenskendt demokratiforsker ukendt af mange i Danmark, som burde kende ham. Han er ude i verden kendt blandt andet for sine arbejder

om bystater. At han er urimeligt lidt kendt i Danmark, skyldes måske, at hans fag egentlig ikke var statskundskab, men oldgræsk. I 2010 udgav han den fremragende "Demokrati som styreform og som ideologi", som burde læses overalt af samfundsvidenskaberne studerende. Bogen har ikke fået den opmærksomhed, som den fortjener. Det kan i endnu højere grad siges om hans bog fra 2007: "Den moderne republikanisme og dens kritik af det liberale demokrati". Nu har Hansen så ufortrødent udgivet endnu et vigtigt værk. Denne gang handler det om demokratiets historie. Det mærkelige er nemlig, at selv om der eksisterer talrige værker om demokrati som idéologi, så har et værk om demokratiets verdenshistorie, der knytter demokratiets udvikling sammen med den bredere – især politiske – historie, ikke været til at opdrive. Bogen udfylder dermed et stort tomrum.

Bogen er opdelt i tre dele. Først behandles demokratiet som styreform og ideologi i den klassiske oldtid. Her eksisterede demokrati som styreform fra ca. 500 f. Kr. til ca. 150 f. Kr. Allerede denne del gør anskaffelsen af hele bogen værd. Der gives en fremragende oversigt. Derefter forsvandt demokrati med nogle ubetydelige undtagelser som styreform i næsten to tusind år. Men demokrati blev studeret og diskuteret intenst i den politiske tænkning. Og anden del af bogen behandler disse diskussioner. Tredje del omhandler demokrati fra ca. år 1800 til nu, hvor demokrati dukker op som styreform igen, men unægtelig under andre former og vilkår end i oldtiden. Det er i form af det repræsentative demokrati. Endelig er bogen udstyret med et appendix om forholdet mellem demokrati og retsstat. Forholdet mellem disse to begreber er komplekst, og det får her en tiltrængt udredning, som forfatteren erkender egentlig hørte bedst hjemme i bogen fra 2010.

Bogen er præget af originale synspunkter, der til tider er overraskende, men også overbevisende. For statskundskabsfolk er det måske

navnlig værd at bemærke sig hans kritik af Samuel Huntingtons opfattelse af demokratihistorien som præget af lange demokratiseringsbølger, afbrudt af også lange – men dog kortere – perioder af tilbagegang. Efter min opfattelse påpeger Hansen med rette, at demokratiseringen egentlig ikke er så evolutionær, som Huntington hævder, den er snarere springvis. Egentlig koncentrerer den sig om korte, men markante brændpunkter som 1776, 1789, 1848, 1918, 1945 og 1989. Og markante modbølger har der ikke været siden 1945. Til gengæld har der efter Hansens opfattelse efter 11.9.2001 været gennemført foranstaltninger til forsvar af demokratiet, blandt andet i form af antiterrorlovgivning, som rejser spørgsmålet, om man kan indskrænke retsstaten og demokratiet for at forsvare demokratiet? De sidste årtier har også rejst et andet spørgsmål. Indvandringen i mange lande har bevirket, at en betydelig del af den voksne befolkning i disse lande står uden politiske rettigheder. Hvordan skal man forholde sig til det?

Noget andet, der karakteriserer Hansens opfattelse, er det forhold, at han ikke betragter demokratiet ukritisk. Han betragter det heller ikke som udødeligt. Han har blik for nutidens teknokratiske tendenser. I vore dage er vælgerens ”uvidenhed og sløvhed” ifølge Hansen en af truslerne mod demokratiet. Det er i al fald uafviseligt, at det ud fra en række parametre er vanskeligt at undgå den konklusion, at borgernes demokratiske deltagelse i den vestlige verden er faldende. Hansen peger på, at det taler til fordel for oldtidens græske direkte demokrati, at det involverede borgerne langt mere aktivt.

Det er en rød tråd i bogen, at oldtidens politiske filosofi beskrev demokrati som en af tre mulige styreformers: Kongedømme, aristokrati og demokrati. Og bogen peger på, at forfatninger ofte har været blandingsformer, hvor demokratiske elementer eksisterede side om side med monarkiske og aristokratiske in-

stitutioner. Og med sådanne blandingsformer kan man godt i nogle tilfælde nå frem til noget, som kan fungere ganske godt.

Endnu et træk ved bogen skal nævnes. Hansen udelader uden videre den version af demokratiets historie, som bygger på en antagelse om, at der i Norden har været en særlig urgermansk demokratitradition, hvis rester overlevede helt frem til moderne tid, således at de kunne være byggestene i et særlig stærk nordisk demokratitradition, som stod i kontrast til nazismen. Denne version af demokratihistorien fik formentlig for alvor sin fødsel med Hartvig Frisch-bogen ”Pest over Europa” fra 1933. Helt frem til omkring 1980 blev denne tolkning af demokratihistorien dyrket i de nordiske lande, men Hansen kan slet ikke følge den opfattelse og vil ikke bruge krudt på den. Andetsteds har han forklaret, at Danmark i jernalderen og vikingetiden bestemt ikke var et egalitært samfund. Nyere forskning beskriver Danmark som et ”krigeraristokrati”. Det har denne anmelder ikke problemer med.

Man har egentlig mere lyst til at anbefale bogen end anmelde den. Det er en informativ og rosværdigt letlæselig oversigt over demokratiets historie. Den er så letlæst, at man kan overse, hvor svært det er at skrive den. At skrive en sådan bog kræver en stor og bred lærdom, som man kun kan erhverve gennem mange års studier. Vi skal være taknemmelige over, at der stadig findes lærde, som ikke kun koncentrerer sig om at udspy esoteriske artikler på samleband til engelsksprogede tidskrifter, men som vil give os alle bedre overblik og en sund grundviden. Men opgaven er også så krævende i al sin bredde, at det selv for Hansen ikke kan undgås, at der er mindre fejl eller unøjagtigheder. Pyt dog med at Hansen ikke har styr på, at Franklin D. Roosevelt faktisk blev valgt fire gange til præsident, og at det heller ikke er helt rigtigt at sige, der blev dannet en S-R-regering i 1916 (det var en R-regering med nogle få kontrolministre

fra de andre gamle partier). Det kan rettes i nye udgaver. Vigtigere er det dog, at Hansen desværre får sammenblandet valgbarhed og valgret i juni-grundloven. Men i betragtning af den bedrift, som Hansens seneste bøger er, kan det forekomme småligt at påpege disse

skønhedspletter. Bogen er hermed anbefalet på det varmeste.

Tim Knudsen
Professor
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet.